

Szakolczay Lajos

A látás öröme

Palotai János: Benkő Imre élet – mű

Sokszor bebizonyosodott, a képzőművészet mint téma esetében többször is, hogy az az igazi monográfia, amely az életutat bemutatva, a műveket, hatásokat, társkapcsolatokat stb. elemezve – most éppen fotóról van szó – képalbumként is működik. Hiszen az akár egy kissé elvont, filozófiai utalásokkal-betétekkel dúsított, esztétikai kalandozást is magában foglaló írott szó nyomatékossított hitelét a megannyi fénykép adja. Egyik erősíti a másikat, s evvel a gondolatit az érzékivel társított kapcsolatban az érték mindennél jobban megvilágosodik.

Benkő Imre (1943) a magyar fotóművészet azon generáció – Palotai sorolja a neveket: Balla Demeter, Féner Tamás, Friedmann Endre, Hemző Károly, Keleti Éva, Korniss Péter, Molnár Edit – második hullámához tartozik, amely a társadalmi és a technikai változásokat is átélve, az önálló arc megteremtéséért vívott, nem könnyű harcból győztesen került ki. Akárcsak a megannyi elődnél, nála is nagy szerepet játszott az MTI kötelékében évekig végzett, utazásokkal tarkított munka.

Szemnyitogató tágassággal? Úgy is. De még inkább a szükségből erényt kovácsolva. A „riportkép”, pontosabban a sorozatok egyik része, egy kis megengedéssel így lett benső vallomás. Kiszolgálva az újság, a folyóirat olvasóját, ugyanakkor túllépve a politika szorító kényszerzubbonyán, mindig a saját szépség- és igazságtartalmait közvetítve. A sűrűre fényre téve a hangsúlyt, ám nála – képein – ez a önálló karakterű komponálási mód még a napnál is fényesebb fényorgia – megvilágosító megvilágosítás.

A fotóművész az egyik interjúban a „világ dokumentálása” mellett tesz hitet. S a riporter kérdésére – „De miért pont a fotó a legalkalmasabb erre?” – az alábbiakat feleli. „Életmódommá vált. A fotográfia lehetőséget ad az embernek, hogy végigkísérje saját korát, életszakaszait. Nemcsak a választott témák érdekelnek, az életjelenségek sokféleségét kutatom. Íróként biztos naplót írnék, de mivel fotózom, a fotóim az életem lenyomatai is indirekt módon. A látás öröme az, ami nekem sokat jelent. Ezért vagyok bajban, ha beszélni kell róla, mert épp a fotográfia csendjét szeretem. Hiába vannak zajok a háttérben, akkor is a magam csendvilágában készítem a képeket.”

A fotográfia csendje? Minő oda s visszaalakító szűrő kell ahhoz, hogy ebben a gondolkodást, mérlegelést, keresést fókuszba emelő alaphelyzetben (az alkotásra ingerlő ihlet pillanatában) a balettmozgás gyönyörűsége, a Sziget fiatalos dári-dója, véghetlen öröme s ramazurija, a Tienanmen tér nyugodtságban is észlel-

hető gyásza, az ózdi kohászarcokra telepedett s méltón viselt rozsdá, a műszakváltás motoros dinamikája, a vért követelő vágóhíd munkáscsoportja, egy üres tér melankóliája, az ikerlét furcsasága s szeretet-kozmosza, a Gangesz és a Néva embervarázsa, a havannai kocsmá erotikája, Budapest, Párizs, Amsterdam, Peking, Moszkva, New York, Hanoi, Kalkutta, Tokió, s az erdélyi Dálnok stb. ellesett „fotóarca” robbanjon! A térkövetelő gesztus kívül és belül is rendezi a tárgyakat. Amelyek akarva-akaratlan a lélek (fotóihlet?) csendjében megnőnek. Ezért a lezárás ünnepi gesztusa (karakteres keret), hogy végül is a megnyugvó rendezettség lássék. A látás transzponálásával létrejövő költészet.

Mert végső soron Benkő nemhiába nevezi fotóösszéknek könyvekben is megjelent sorozatait, költészetéről van szó. Jóllehet az ezerszámra tehető egyedi mű is magán hordja a *látás* (a csak így történhet) csodáját, de még inkább észlelhető ez az összefüggő fotókat (ikrek, Ózd stb.) szerkezetű alakító fényképarzenálokban, könyvekben. Nem a pillanat adta kiválasztás, a megjelenítés formája az érdekes – „Benkőnél a tér vákuumjellege, üressége és plenáris töltöttsége egyaránt megtalálható” –, hanem a belé töltött, sugárzó tartalom. Palotai mindenre kitekintő, az esztétikum savát-borsát megmutató, elemzésekkel, viszonyítási pontokkal, írók, filozófusok, művészek, esszéírók (többek közt Po Csü-ji, Tang Hou, Marti Heidegger, Umberto Eco, Jürgen Habermas, Roland Barthes, Jean Baudrillard, Francois Soulages, W. Eugene Smith, Richard Rorty, Hans Robert Jaus, Gilles Deleuze, Robert Frank, Féner Tamás, Szilágyi Sándor, Baky Péter) művekből vett idézeteivel hozza közelebb, mi több bizonyítja a fotók sokszínűségét, üzenetét, értékét. Ám a nagyon is szakmainak tetsző monográfia, filozófiai kitekintése ellenére, azoknak is igyekszik megfelelni – főképp a fotóművész sorsának, tanítványaihoz fűződő kapcsolatainak, érdeklődési körének, egyszerűen: *emberi arcának* a megrajzolásával –, akikben Benkő fényképeinek nézése elsősorban a szépség érzelmi húrjait pengeti meg.

Az életművet, a *látás* gazdagságát igencsak meghatározó ezer benyomás, adalék – amit egyfelől a műveltségelmény eldorádójának is nevezhetünk – fölöttébb fontos szerepet játszik a hatalmas, nyolc fotókönyvet (albumot) magában foglaló oeuvre-ben. Csak egyet hadd emeljek ki az esszéíró-filozófus-monográfus megannyi találatából (száz ilyen jellemzése van): „Benkő munkáiban nagyon fontosak a zenei utalások, és ez a motívum itt is (az *Acél-város* képeiről van szó – Sz. L.) felfedezhető: a könyv egy modern passiónak tekinthető, amelyekben a portrék jelentik a szólót, és a csoportképek adják a háttérrel, a kórust. A felfelé, az égre néző szemek mintha a Megváltót várják, aki itt is elpusztul”. (Jegyezzem meg, a szakrális tér-hely mint bűnmegvalló gesztus a Tienanmen térrel kapcsolatban is fölmerül.)

A képek szelíd humoráról is szó esik, s arról ugyancsak, hogy a fotós „megértő és nem ítélkező”. Nyilván a művész szelídségéről, befogadó emberségéről van szó,

ám bizonyos forró helyzeteket – hazán belül és határon kívül – fényképezve hogyan volna (képdöbbenettel) ítéletmondó! Ő csupán munkamódszeréről vall – „Az életjelenségek vizuális elemzésével fotóesszé-albumaiban fontos szerepet kap az adott kor társadalmi keretei között küzdő, esendő ember megmutatása” –, de tudja, hogy a „esendő embert” a jó-rossz kor feszítette keresztre.

Eisensteinnek állít emléket? Kedveli Hrabalt és a cseh film új hullámát? Mozart zenéje a fölüdítésre és alkotásra sarkalló éték? A nehéz, sorsfaggató élethelyzetek nála is keresztutat formálnak? Bizony, mind igaz. Azonban a fotóesszéket elemezve (kimutatva egymáshoz való viszonyukat stb.) Palotai nemcsak Benkő Imre arcképét formálja, ám kis magyar fotótörténetet is ír. S ez ugyancsak a monográfia-album hallatlan értéke.

Nem beszélve azon „kiegészítő” anyagokról, amelyek interjú formájában a fotográfus vallomásait közlik, és a tanár-tanítvány emberi és munkakapcsolatot világítják meg. Az életrajzi állomások bemutatása, a családi kapcsolatokat is ideértve, ugyancsak elengedhetetlen gesztus a minél pontosabb arckép kiteljesedéséhez. A könyvet válogatott bibliográfia (irodalomjegyzék) zárja.

(MMA Kiadó, Budapest, 2018)

© Benkő Imre: *Metró. Budapest, 1988*